

כ"ה

עזמק הפשט עיונים ברצ"י

פ' בא

על פי 'לקוטי שיחות' כרך ו

להערות, הארות ו'הקדשות'
ולהצטרפות לרשימת התפוצה

אנא לפנות לדוא"ל

rizs@neto.bezeqint.net

או לטלפון

08-6882799 / 050-4125205

© כל הזכויות שמורות

תוכן העיונים

בתחילת הסדרה: "בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו וגו'" - ולכאורה, למה צריך לתת טעם מיוחד ("כי אני הכבדתי"), מה שלא מצינו במכות הקודמות / דוקא ההתראה על מכת ארבה פעלה והשפיעה על פרעה ועבדיו שירצו לשלח את ישראל / ההתראה בפרעה במצב כזה - משימה אותו ללעג ולקלס ("התעללתי במצרים")

ברש"י בתחילת הסדרה: "בא אל פרעה - והתירה בו" / למה הכתוב עצמו אינו מפרש את ענין ההתראה, וכתב "בא אל פרעה" ותו לא / איך מתאים להתרות בפרעה כאילו יש אפשרות לחזור בו, בשעה ש"הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו"? / בשליחותו זו של משה היו שני צדדים - צד גלוי וחיצוני שבא במפורש בתורה שבכתב, וצד פנימי ועמוק שלא התגלה בכתב

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה בֹּא אֶל פְּרַעֲה כִּי אֲנִי
הַכְּבַדְתִּי אֶת לְבֹו וְאֶת לֵב עֲבָדָיו לְמַעַן שְׁתִּי אֶתֶּנִּי
אֵלֶּה בְּקֶרְבּוֹ. וּלְמַעַן תִּסְפָּר בְּאָזְנִי בְּנֶדְ וּבֶן בְּנֶדְ אֶת
אֲשֶׁר הִתְעַלְלֹתִי בְּמִצְרַיִם וְאֶת אֶתְנִי אֲשֶׁר שְׁמַתִּי
בָּם וַיִּדְעֻתָם כִּי אֲנִי ה' (י, א-ב)

-רש"י-

ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה - והתרה בו.

התעללתי - שחקתי, כמו 'כי התעללתי בי',
'הלא כאשר התעלל בהם':

בכתוב לא נתפרש מה יעשה משה אצל פרעה, אלא רק "בא אל פרעה";

אך רש"י מפרש לפי פשוטו, שהקב"ה אמר למשה "בא אל פרעה והתרה בו": משה
נצטווה להזהיר את פרעה שאם לא ישלח את ישראל - תבוא עליו מכת הארבה, וכפי
שממשיך הכתוב ומספר על דברי משה לפרעה: "כי אם מאן אתה לשלח את עמי, הנני
מביא מחר ארבה בגבולך".

ולכאורה צריך ביאור¹:

1. וראה במפרשים על אתר - רשב"ם. אבן עזרא. אור החיים. ועוד.

במכות הקודמות לא מצינו שהקב"ה נתן טעם למשה למה עליו ללכת אל פרעה ולהתרות בו. ומה התחדש כאן, בהאזהרה על מכת ארבה, שהקב"ה צריך לתת טעם מיוחד בפני משה על הליכתו לפרעה: "בא אל פרעה - כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו?"

מה יום מיומיים?

והנה, מצינו עוד דבר חידוש בההתראה על מכת ארבה:

בכל הפעמים לפני כן שמשה התרה בפרעה והודיע לו על בוא אחת המכות, ההתראה עצמה - דברי משה - לא הועילה מאומה (ורק לאחר בוא המכה בפועל, אז אמר פרעה שהוא מוכן לשלח את ישראל);

ודוקא במכת ארבה היה דבר יוצא מן הכלל, שעבדי פרעה - ואפילו פרעה עצמו - נבהלו ונתפחדו מהתראת משה (עוד לפני בוא המכה בפועל), ואכן רצו לשלח את ישראל. כמסופר בהמשך הכתוב, לאחר סיום דברי משה²:

"ויאמרו עבדי פרעה אליו, עד מתי יהיה זה לנו למוקש, שלח את האנשים ויעבדו את ה' אלקיהם.. ויושב את משה ואת אהרן אל פרעה, ויאמר אליהם לכו עבדו את ה' אלקיכם מי ומי ההולכים, ויאמר משה בנערינו ובזקנינו נלך.. ויאמר אליהם.. לא כן לכו נא הגברים ועבדו את ה' גו".

והדבר פלא:

הרי בכל דברי האזהרה של משה לפני המכות האחרות - לא התפעלו פרעה ועבדיו כלל; ואיך יתכן שדוקא עתה, בדברי האזהרה שלפני מכת ארבה, שהיתה לאחר שהקב"ה אמר "הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו" - כן התפעלו עבדי פרעה מדברי משה, ואפילו פרעה עצמו הסכים כבר לשלח את (חלק מ)בני ישראל?!

---

2. י', 2-יא.

הברד היה קשה וכואב

ובפשטות יש לבאר:

הטעם שהקב"ה הכביד את לב פרעה ועבדיו, הוא - כדברי הכתוב - "למען שתי אתני אלה בקרבך", כלומר: על ידי שיכבד לב פרעה ולא ישלח את העם - תהיה האפשרות להראות לו את יד ה' ואת המכות של ארבה, חושך ובכורות.

כיון שזו היתה המטרה בהכבדת לב פרעה, מובן שהכבדה זו היתה רק לענין זה, שפרעה אכן לא ישלח את העם לגמרי - כי על ידי זה יימנעו הניסים והאותות של ארבה, חושך ובכורות; אבל לענין אחר, כל עוד אין הדבר מביא למניעתם של הבאת מכות אלו על מצרים, נשאר לב פרעה ועבדיו כמו שהוא מצד טבעו.

ולפי זה מובן, שלענין דבריו של פרעה כאן - "לכו נא הגברים גו" - כיון שדבריו אלו בלאו הכי לא הביאו לכך שבני ישראל יצאו ממצרים (כי הסכימו לצאת רק באופן של "בנערינו ובזקנינו ובבנותינו, בצאננו ובבקרנו נלך" - ולזה לא הסכים פרעה בשום אופן), לא היתה הכבדת הלב;

ומעתה, בדרך הטבע, כיון שמכת ברד הקודמת היתה מכה מאוד קשה³ - ולכן דוקא לאחר מכת ברד אמר פרעה "חטאתי הפעם ה' הצדיק ואני ועמי הרשעים"⁴ - התעוררו פרעה ועבדיו לנוכח התראת משה (אלא שהכבדת הלב מנעה מהם להגיע לידי שילוח ישראל לגמרי).

אמנם כד דייקת יש בזה ענין עמוק יותר, כדלקמן.

---

3. ראה פרש"י וארא ט, יד ובמפרשיו - רא"ם, לבוש ושפתי חכמים. ועוד.

4. וארא ט, כז.

זו לא 'הודעה' – אלא 'התראה'

ביאור הענין:

זה שבפעמים הקודמות לא אמר הקב"ה למשה טעם על כך שעליו ללכת לפרעה - הוא משום שלא היה אז צורך בביאור מיוחד, כי דברי משה לפרעה היו פשוטים כמשמעם: משה נשלח לפעול על פרעה לשלח את ישראל ממצרים, ולהזהיר אותו שאם לא יעשה זאת - יבוא עליו עונש ומכה.

אולם בעניננו, כאשר משה הולך להזהיר את פרעה מפני מכת ארבה - אי אפשר לפרש את הענין כפשוטו, כי הכתוב מספר כבר לפני כן, מיד לאחר מכת שחין⁵: "ויחזק ה' את לב פרעה ולא שמע אליהם", כך שלכאורה אין טעם לדברי משה לפרעה, כאשר הקב"ה חיזק את לבו ובוודאי לא ישמע לדברי משה.

ואמנם, גם לאחר מכן נשלח משה על ידי הקב"ה להודיע לפרעה על מכת ברד -

אבל שם לא אמר לו זאת משה בסגנון של התראה ("אם לא תשלח - אז תבוא המכה"), אלא בסגנון של הודעת דברים: "עודך מסתולל בעמי לבלתי שלחם, הנני ממטיר כעת מחר ברד כבד מאד אשר לא היה כמוהו"⁶;

וכאן, לפני מכת ארבה, היא הפעם הראשונה, לאחר שהקב"ה חיזק את לב פרעה, שהקב"ה שולח את משה להתרות בו: "אם מאן אתה לשלח את עמי - הנני מביא מחר ארבה בגבולך", כאילו אכן יש לו אפשרות לחזור בו. ולכאורה אין תועלת בהתראה זו, מכיון שהקב"ה כבר חיזק את לב פרעה!

---

5. וארא ט, יב.

6. וארא ט, יז-יח. וראה בארוכה ב"עומק הפשט" לפרשת וארא (חלק ו).

ליצנותא דעבודה זרה

וזהו שביאר הקב"ה למשה - "בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו, ולמען שתי אותותי אלה בקרבו, ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים":

"התעללתי" פירושו "שחקתי". הקב"ה שם את מצרים ללעג ולקלס: מצד אחד הוא הכביד את לבם ולקח מהם את בחירתם החופשית⁷, וביחד עם זה התרה בהם שאם לא יקיימו את דברו ייענשו, כאילו אכן יש אפשרות כזאת.

נמצא, איפוא, שהטעם ל"בא אל פרעה" הוא הכבדת לב פרעה ולב עבדיו, כי בכך בא לידי ביטוי ה"שחוק" שעשה הקב"ה במצרים.

וזה שפרעה ועבדיו אכן התפעלו מההתראה (בפעם הראשונה והיחידה בין כל המכות) והתעוררו לשלוח את ישראל ממצרים, ובפועל לא עשו זאת - מוסיף ומדגיש "התעללות" זאת, עד כמה נעשו פרעה ועבדיו לחוכא ואיטלולא:

הרי הם עצמם טוענים "עד מתי יהיה זה לנו למוקש", ומבינים שאי שילוחם של ישראל מביא לאבדון מצרים. ואם כן, אפילו לשיטתם, מוכרחים לשלוח את ישראל ממצרים, העיקר שלא יהיה מצב של "אבדה מצרים";

ואף על פי כן, בשעת מעשה גופא, פרעה "אינו מצליח" להגיע לידי שילוח ישראל בפועל ממש, והוא מתעקש באופן שאינו מובן כלל!

"סתירה" זו - שבדברי פרעה ועבדיו - מדגישה עד כמה לפרעה אין בכלל דיעה משלו, והוא אינו אלא "כלי-משחק" כביכול בידי הקב"ה, אשר "מתעלל" בו כרצונו.

(חלק ו - בא א)

---

7. וראה לקמן סימן ב.

”וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה בֹּא אֶל פַּרְעֹה כִּי אֲנִי הִכְפַּדְתִּי
אֶת לְבֹו וְאֶת לֵב עֲבָדָיו לְמַעַן שְׁתִּי אֶתְתִּי אֱלֹה
בְּקִרְבּוֹ” (י, א)

-רש"י-

ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה - והתרה
בו:

בכתוב לא נתבאר מה יעשה משה אצל פרעה, אלא רק "בא אל פרעה";

אמנם רש"י מפרש: "בא אל פרעה - והתרה בו".

ולכאורה, יסודו הוא מהמשך הכתובים, דברי משה לפרעה: "כה אמר ה' אלקי העברים, עד מתי מאנת לענות מפני, שלח עמי ויעבדוני. כי אם מאן אתה לשלח את עמי, הנני מביא מחר ארבה בגבולך" - ומכאן ראייה כי הקב"ה צוה אל משה (לא רק לבוא אל פרעה, אלא) גם להתרות בפרעה ולהזהירו.

אמנם הא גופא קשיא, למה באמת לא נתפרש בכתוב שהקב"ה צוה את משה להתרות בפרעה, ולשון הכתוב נראה כאילו משה נצטווה רק לבוא אל פרעה - ותו לא?!

"התעללתי במצרים" – מלשון עלילה

ויש לומר בזה, ובהקדים הבירור במהותה של "התראה" זו שהתרה משה בפרעה - "שלח עמי ויעבדוני, כי אם מאן אתה לשלח את עמי הנני מביא מחר ארבה בגבולך" - שלכאורה, "התראה" זו אינה מחוורת⁸:

הכתוב מספר כבר לפני כן, מיד לאחר מכת שחין⁹: "ויחזק ה' את לב פרעה ולא שמע אליהם"; וכן בעניננו, אומר הקב"ה: "אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו" - ואם כן, איזה טעם יש להתרות בפרעה, כאשר יודעים מראש שבוודאי ההתראה לא תועיל ולא תפעל מאומה (כיון שכבד לבו של פרעה)?!

ולפי פשוטו מבואר הענין לפי המשך הכתוב - "אשר התעללתי במצרים":

"התעללתי" פירושו "שחקתי". והיינו, שהקב"ה שם את מצרים ללעג ולקלס: מצד אחד הוא מכביד את לבם ומונע מהם את הבחירה - וביחד עם זה מדבר עמהם בסגנון של "התראה", שאם לא יקיימו את דברו ייענשו, כאילו אכן יש אפשרות כזאת.

[ויש להוסיף, ש"התעללתי" הוא גם מלשון עלילה ובלבול:

הקב"ה **מבלבל** את פרעה, כאילו יש ביכלתו לשנות את דעתו, ומעליל עליו שכביכול העונש מגיע לו בגלל שהוא מסרב לשלח את ישראל ("אם מאן אתה לשלח את עמי הנני מביא מחר ארבה בגבולך") - בשעה שעתה אין הדבר ביכלתו כלל, שהרי הקב"ה הכביד את לבו, ואין לו אפשרות לעשות כן].

ועונש זה ניתן לפרעה מדה כנגד מדה:

---

8. ראה בארוכה לעיל סימן א.

9. וארא ט, יב.

פרעה דיבר בגובה לב ואמר "מי ה' אשר אשמע בקולו"¹⁰, כלומר: הוא חשב שהשליטה המלאה בידי לעשות ככל העולה על רוחו, מבלי להתפעל מאף אחד -

וכעונש על זה מראה לו הקב"ה את ההיפך הגמור, כיצד אין לו שליטה כלל על מעשיו, ואין לו אפשרות אפילו לבחור לעשות טוב!¹¹

אם תתקש – תצליח!

אמנם עדיין צריך ביאור:

סוף סוף, אם בפועל פרעה נמצא במצב של הכבדת הלב, איך יתכן כי משה בא בשעה זו ומצוה עליו "שלח עמי ויעבדוני כי אם מאן אתה לשלח את עמי הנני מביא מחר ארבה בגבולך" - בשעה שאין לו יכולת כלל לעשות זאת (גם אם ירצה)?

[ובלשון הרמב"ם¹²: "אילו הא-ל היה גוזר על האדם להיות צדיק או רשע, או אילו היה שם דבר שמושך את האדם .. למעשה מן המעשים .. **היאך היה מצוה לנו** על ידי הנביאים 'עשה כך ואל תעשה כך; היטיבו דרכיכם ואל תלכו אחרי רשעכם' - והוא .. כבר נגזר עליו .. לדבר שאי אפשר לזוז ממנו"?]

במלים פשוטות:

משמעות הכתוב היא, ש"הנני מביא מחר ארבה בגבולך" הוא עונש (לא על החטאים הקודמים של פרעה, אלא) על סירובו הנוכחי להוציא את ישראל ממצרים ("אם מאן אתה לשלח את עמי" עכשיו) -

---

10. שמות ה, ב.

11. וכמו שפירש רש"י לעיל (וארא ז, ג): "מאחר שהרשיע והתרים כנגדי, וגלוי לפני שאין נחת רוח באומות לתת לב שלם לשוב, טוב לי שיתקשה לבו, למען הרבות את אותותי ותכירו את גבורתי".

12. הל' תשובה פ"ה ה"ד.

ואינו מובן: הרי כעת אין לפרעה בחירה חפשית, כיון שהקב"ה הכביד את לבו, ואין לו אפשרות להסכים ליציאת בני ישראל ממצרים; ואמנם, רשעתו הקודמת של פרעה היא שגרמה לנטילת היכולת ממנו, אך בפועל, עתה אין לו בחירה, ואיך אפשר להענישו על סירובו הנוכחי, כשאין הדבר בכוחו וביכולתו?!

אלא:

ידוע¹³, שאפילו מי שנאמר בו "אין מספיקין בידו לעשות תשובה", הרי "אם דחק ונתחזק ונתגבר על יצרו ועשה תשובה - מקבלין תשובתו". אמנם לא מסייעים לו מלמעלה ואף מביאים עליו קשיים עצומים, אבל אם הוא מתעקש ושב בכל זאת - מקבלים את תשובתו.

כך גם פרעה - אמנם לא היתה לו בחירה חפשית ככל אדם, אבל עדיין היתה בידו האפשרות להתחזק ולהתגבר כנגד הכבדת הלב - כי אם היה דוחק ומתחזק ביותר היה מצליח, ולכן שפיר אפשר לומר שפרעה אשם (לא רק בחטאיו הקודמים, אלא) גם בזה שעכשיו הוא ממאן לשלח את ישראל.

[ובדוגמת המסופר בגמרא¹⁴ לגבי אחר, ששמע בת קול המכריזה: "שובו בנים שובבים חוץ מאחר". ואף על פי כן, "הוא לא היה לו להשגיח בכך", כיון ש"אין דבר העומד בפני התשובה"¹⁵].

דברים שלא ניתנו ליכתב

ומעתה יש לבאר הטעם לזה שלא נזכר בכתוב שה' צוה את משה להתרות בפרעה (אלא רק "בא אל פרעה" בלבד):

---

13. ראה תניא פכ"ה. אגרת התשובה פ"א. ובכ"מ.

14. חגיגה טו, א.

15. חידושי אגדות מהרש"א שם ד"ה יצתה בת קול.

מבואר בחסידות¹⁶, ש"בתורה שבכתב .. ימצאו ענינים אשר לא נכתבו, מצד מעלתן הרמה; דהיינו, שלפעמים נאמר 'וידבר ה' אל משה לאמר' כך וכך, שנתפרש ונכתב בתורה הצווי והאמירה של הקב"ה למשה בענין מצוה ההיא, ולפעמים לא נכתב רק הצווי של משה לישראל בענין מצוה ההיא ולא נכתב הצווי של הקב"ה אליו .. וצריך להבין למה לא נכתב הצווי של הקב"ה; אך הענין כי .. יש ענינים גבוהים מאוד שלא היה יכול להתלבש בכתב וכו'".

ובעניננו:

לפי דרכנו עולה, כי בשליחות זו ששלח ה' את משה לפרעה היו שני צדדים: בגלוי ובחיצוניות - המטרה היתה "להתעלל" בו, להראות לו כיצד אינו יכול כעת לחזור בו כי ניטלה ממנו הבחירה; אולם בפנימיות ובעומק, המטרה היתה לעורר את פרעה שיתאמץ ויתגבר להגיע למדרגה גבוהה של תשובה, על ידי יגיעה ומאמץ מיוחדים מעומק הנפש.

אך כיון שכוונה פנימית זו (שגם בשפל המדרגה של "הכבדתי את לבו" עדיין יש אפשרות לעשיית תשובה) היא "גבוהה מאוד", לכן אין היא באה במפורש בתורה שבכתב; ולשון הכתוב משמעה כפי חיצוניות הענין, שמשה בא אל פרעה "להתעלל" בו בלבד ולא בשביל להתרות בו -

ורק בדברי רש"י מגלה את הכוונה הפנימית שבזה, שגם במצב זה של "בא אל פרעה" הכוונה היתה "והתרה בו", כי עדיין היה בידו לחזור בתשובה.

[ובדרך החסידות יש להוסיף, שכאן נרמז כחו של צדיק הדור:

אף שבדברי הקב"ה מפורש רק חיצוניות הענין ("בא אל פרעה" בלבד, כאמור), הרי בדברי משה אל פרעה, **כן נתפרש** הצד הפנימי, זה שעדיין יש ביכולתו של פרעה לעורר תשובה עמוקה ולחזור בו - "שלח עמי ויעבדוני, כי אם מאן אתה לשלח את עמי הנני מביא מחר ארבה בגבולך".

והרמז בדבר, שזהו **חידושו של משה רבינו**, רעיא מהימנא ואתפשטותא דיליה שבכל דרא ודרא -

---

16. תורה אור נב, ד. עיי"ש.

עומק הפשט – עיונים ברש"י

שאפילו מי שלבו מטומטם רחמנא ליצלן, ועל ידי הנהגתו גרם לכך שהקב"ה יחזק את לבו וימנע ממנו את דרך התשובה, הרי שמשנה, צדיק הדור, הולך אפילו אליו ומעורר אותו לחזור בתשובה, ודו"ק].

(חלק ו - בא א)

לזכות
משפחת טולידנו
שיחיו

✱

לשפע ברכה והצלחה
בבריאות, פרנסה טובה
וזיווגים הגונים
ובכל המצטרך בגשמיות וברוחניות